

Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία Β΄ Γυμνασίου
Ιουστινιανός – Η Στάση του Νίκα

Μελέτη πηγών¹

Α) ΙΠΠΟΔΡΟΜΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΙ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

Πηγή 1

Ο ιππόδρομος στο Βυζάντιο

«Ιππόδρομοι υπήρχαν σε κάθε μεγάλη πόλη της βυζαντινής αυτοκρατορίας. Ήταν κρατικά ιδρύματα, θεωρούνταν σύμβολα της αυτοκρατορικής δύναμης και αποτελούσαν το επίκεντρο της ζωής του αστικού πληθυσμού. Εκεί διοργανώνονταν αγώνες (κυρίως ιππικοί αγώνες και αρματοδρομίες) σε μεγάλες θρησκευτικές γιορτές και κοινωνικές εκδηλώσεις και τελούνταν οι θρίαμβοι των νικητών, οι αναγορεύσεις των αυτοκρατόρων, διαπομπεύσεις, δίκες και εκτελέσεις. Τα θεάματα του ιπποδρόμου ήταν η μεγαλύτερη ψυχαγωγία του λαού. Ο ιππόδρομος ήταν ο μοναδικός χώρος, όπου ο καθένας είχε ελεύθερη πρόσβαση και ελεύθερη φωνή. Ήταν η γέφυρα ανάμεσα στον αυτοκράτορα και στους υπηκόους του. Έγινε ο “καθρέπτης της βυζαντινής κοινωνίας”, χώρος αντιπαραθέσεων και σφυγμομέτρησης της κοινής γνώμης.»
(εκπαιδευτικό πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ, *Ψηφίδες Βυζαντίου*)

Πηγή 2

Ο ιππόδρομος της Κωνσταντινούπολης

«Κτίστηκε από τον Σεπτίμιο Σεβήρο και ολοκληρώθηκε από τον Μέγα Κωνσταντίνο. Ήταν πεταλόσχημος και στην είσοδό του υψωνόταν ένας πύργος, στις δύο πλευρές του οποίου βρίσκονταν από έξι θολωτά χωρίσματα, τα *μάγγανα*. Εκεί περίμεναν τα άρματα το σήμα της εκκίνησης. Όταν άνοιγαν οι θύρες των μαγγάνων, τα *κάγκελλα*, ξεκινούσε ο αγώνας. ...Στο μέσον του αγωνιστικού χώρου, του *πέλματος*, βρισκόταν μακρόστενο ορθογώνιο κτίσμα, ο *εύριπος*, πάνω στο οποίο ήταν τοποθετημένοι οβελίσκοι, αγάλματα κ.ά. Κατά μήκος της αν. πλευράς υψωνόταν το αυτοκρατορικό θεωρείο, το *κάθισμα*, που επικοινωνούσε με το παλάτι μέσω μιας ελικοειδούς σκάλας. Στο κοίλο του ιπποδρόμου υπήρχαν σειρές εδωλίων για 50. 000 περ. θεατές.»
(εκπαιδευτικό πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ, *Ψηφίδες Βυζαντίου*)

Πηγή 3

Μια μέρα στον ιππόδρομο της Κων/πολης

«Την ημέρα των αγώνων πλήθος κόσμου συνωστιζόταν στις κερκίδες. Όταν όλοι είχαν λάβει τις θέσεις τους, ο αυτοκράτορας φορώντας όλα τα αυτοκρατορικά διακριτικά εμφανιζόταν στο κάθισμα, δεχόταν τις θερμές επευφημίες του λαού και άκουγε τα άσματα των δήμων. Κρατώντας στο χέρι του τη *μάππαν*, λευκό λινό ύφασμα, έδινε το σύνθημα έναρξης των αγώνων. Με το σήμα της εκκίνησης τέσσερα άρματα εμφανίζονταν στον αγωνιστικό χώρο, τα οποία έπρεπε να πραγματοποιήσουν επτά περιφορές στον αγωνιστικό διάδρομο. Ο ενθουσιασμός, τα στοιχήματα και οι διαπληκτισμοί φανάτιζαν όσους παρευρίσκονταν. Οκτώ αρματοδρομίες διεξάγονταν όλη την ημέρα, τέσσερις το πρωί και τέσσερις το απόγευμα. Στα διαλείμματα ανάμεσα στους αγώνες εμφανίζονταν μίμοι, χορευτές, ακροβάτες, εξωτικά ζώα. Οι θεατές χαίρονταν το λιτό γεύμα τους ή απολάμβαναν τις κρατικές δωρεές σε τρόφιμα. Περίμεναν εκεί όλη την ημέρα στριμωγμένοι και εκτεθειμένοι στον ήλιο ή τη βροχή χωρίς να δυσανασχετούν.» (εκπαιδευτικό πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ, *Ψηφίδες Βυζαντίου*)

¹ Ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει ανάμεσα και σε άλλες πηγές που υπάρχουν στο βιβλίο εκπαιδευτικού *Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία Β΄ Γυμνασίου* (Δημητρούκα Ιω., Ιωάννου Θ., ΟΕΔΒ, Αθήνα 2006, σ. 35-41).

Πηγή 4

Ο ιππόδρομος και οι δήμοι

«Τον ιππόδρομο διοικούσαν αστικοί οργανισμοί, οι *δήμοι*. Αρχικά, ήταν αθλητικά σωματεία που αναλάμβαναν τη φροντίδα για την οργάνωση των ιππικών αγώνων στον ιππόδρομο. Αποτελούνταν από εγγεγραμμένα μέλη που πλήρωναν συνδρομή και εξέλεγαν τον άρχοντά τους, τον *δήμαρχο* ή *δημοκράτην*. Με τον καιρό απέκτησαν πολιτική δύναμη, χάρη στην οργάνωσή τους, στο φανατισμό των οπαδών τους αλλά και την απήχηση που είχαν στα ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού. Με την ευκαιρία δημόσιων τελετών, συγκεντρώνονταν στον ιππόδρομο, όπου κάθε δήμος είχε καθορισμένη θέση, και μπορούσαν να απευθύνουν με ευπρέπεια αιτήματα και επιθυμίες προς τον αυτοκράτορα.»

(εκπαιδευτικό πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ, *Ψηφίδες Βυζαντίου*)

Πηγή 5

Ονομασία δήμων

Στην Κων/πολη υπήρχαν τέσσερις δήμοι: Οι Πράσινοι, οι Βένετοι (Γαλάζιοι), οι Λευκοί και οι Ρούσσιοι (Κόκκινοι). Οι πιο γνωστοί ήταν οι δύο πρώτοι. Κάθε δήμος είχε το δικό του έμβλημα και το δικό του χρώμα. Το όνομά τους το έπαιρναν από το διακριτικό χρώμα της ενδυμασίας του ηνιόχου που υποστήριζαν.

(Θεοφάνης, *Χρονογραφία*)

Πηγή 6

Οι Πράσινοι και οι Βένετοι

«Οι δήμοι, λοιπόν, δεν διακρίνονταν με φιλαθλητικά μόνον κριτήρια αλλά και με πολιτικοκοινωνικά. Κυρίαρχες αντίπαλες *φατρίες*, ήταν οι **Πράσινοι** και οι **Βένετοι**. Τα στελέχη των Πρασίνων προέρχονταν από την εύπορη αστική τάξη ή ήταν υπάλληλοι και πλούσιοι αυλικοί που είχαν σχέσεις με την Ανατολή και απέκλιναν προς μη ορθόδοξες θεολογικές διδασκαλίες. Ενώ οι Βένετοι προέρχονταν από την παλιά ελληνορωμαϊκή αριστοκρατία και τους κύκλους των ανακτόρων και ήταν οπαδοί του Δόγματος της Χαλκηδόνας.»

www.ime.gr/chronos

Β) Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΝΙΚΑ

Πηγή 7

Αίτια και την αφορμή της Στάσης

«Η δυσφορία που είχαν προκαλέσει οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις και η βαριά φορολογία, καθώς και οι αυθαιρεσίες ορισμένων αξιωματούχων εκφράστηκαν μέσω των δήμων των Πρασίνων και των Βένετων στον Ιππόδρομο. Τα συνθήματα εναντίον του αυτοκράτορα και οι μικροσυμπλοκές που ακολούθησαν είχαν σαν αποτέλεσμα τη σύλληψη και τον απαγχονισμό ορισμένων δημοτών. Δύο από τους κατάδικους που γλίτωσαν φυγαδεύτηκαν αναζητώντας άσυλο σε μια εκκλησία. Όταν στις 13 Ιανουαρίου έγιναν οι αγώνες στον Ιππόδρομο, ο λαός αξίωσε αθώωση των δύο ανδρών. Η άρνηση του Ιουστινιανού προκάλεσε την αντίδρασή τους, που εκδηλώθηκε όχι μόνο με συνθήματα κατά του αυτοκράτορα αλλά και με πυρπόληση κτηρίων της Πρωτεύουσας, ανάμεσα στα οποία και η Αγία Σοφία.»

www.ime.gr/chronos

Πηγή 8

Η στάση της αυτοκράτειρας Θεοδώρας

«Η δική μου γνώμη είναι ότι η φυγή σ' αυτή την περίπτωση – περισσότερο από κάθε άλλη φορά, κι αν ακόμη ήταν η μόνη σωτηρία – είναι αταίριαστη· γιατί ο άνθρωπος που γεννιέται είναι αδύνατον να μην πεθάνει κι εκείνος που έγινε βασιλιάς είναι

απαράδεκτο να γίνει φυγάς. Να μη σώσω να ζω, αν δεν φορώ τη βασιλική αυτή πορφύρα και αν είναι να 'ρθει η μέρα που εκείνοι που θα με συναντούν δεν θα με λένε Δέσποινα. Αν λοιπόν θέλεις, βασιλιά, να σωθείς δεν υπάρχει πιο εύκολο πράγμα: χρήματα έχουμε πολλά· να και η θάλασσα, να και τα καράβια. Συλλογίσου, όμως μήπως αφού σωθείς, καταλάβεις πως ο θάνατος ήταν προτιμότερος από τη σωτηρία. Όσο για μένα ακολουθώ εκείνο τον παλιό λόγο «όμορφο σάβανο είναι η βασιλεία».

Προκόπιος [*Υπέρ των πολέμων*, Κεφ. 24]

Πηγή 9

Η πιθανή εξέλιξη των γεγονότων

«Βγήκε τότε ο Ναρσής ο κουβικουλάριος [διοικητής της προσωπικής φρουράς του αυτοκράτορα] στον ιππόδρομο και κατόρθωσε να πάρει με το μέρος του μερικούς από τους Βένετους, εξαγοράζοντάς τους με χρήματα. Κι αυτοί άρχισαν να φωνάζουν: «Ιουστινιανέ Αύγουστε, συ νικάς. Κύριε σώσε το βασιλιά Ιουστινιανό και τη βασίλισσα Θεοδώρα». Τότε το πλήθος διασπάστηκε και οι στασιαστές άρχισαν να χτυπιούνται μεταξύ τους.»

(Θεοφάνης, *Χρονογραφία*)

Πηγή 10

Αποτελέσματα και συνέπειες της Στάσης

«Ο λαός, που στέκονταν σε άτακτη μάζα, όταν είδε θωρακισμένους στρατιώτες, που είχαν αποκτήσει μεγάλη δόξα για ανδραγαθία και είχαν μεγάλη πολεμική εμπειρία, να τρέχουν και να χτυπούν με τα ξίφη τους, τράπηκαν σε φυγή. Τότε ακούστηκαν δυνατές κραυγές, όπως ήταν φυσικό, και ο Μούνδος, που βρισκόταν εκεί κοντά και βιαζόταν να μπει στη μάχη (γιατί ήταν τολμηρός και δραστήριος), αλλά οι περιστάσεις τον έκαναν να απορεί για το τι πρέπει να κάνει, βλέποντας τον Βελισάριο να μπαίνει στον αγώνα, έκανε και αυτός επίθεση στον Ιππόδρομο από την πύλη που λέγεται Νεκρή. Και τότε οι στασιαστές, που βρίσκονταν γύρω από τον Υπάτιο, χτυπιούνταν αμείλικτα και από τις δύο μεριές και κατατροπώνονταν. Όταν η φυγή γενικεύτηκε και η σφαγή του λαού πήρε μεγάλη έκταση, ο Βοραΐδης και ο Ιούστος, ανιψιοί του Ιουστινιανού, χωρίς κανέναν να τολμά να τους εμποδίσει, κατέβασαν από το θρόνο τον Υπάτιο και τον οδήγησαν στο βασιλιά μαζί με τον Πομπήιο. Εκείνη την ημέρα σκοτώθηκαν περισσότεροι από τριάντα χιλιάδες άνθρωποι.»

(Προκόπιος, *Ιστορία των Πολέμων*, βιβλίο Α', XXIV, 50-54)

Πηγή 11

«Εκείνη την ημέρα χάθηκαν 35.000 άντρες. Δεν εμφανίστηκαν πια στην πόλη μέλη των δήμων, αλλά επικράτησε απόλυτη ησυχία. Την επόμενη μέρα σφάχτηκαν ο Υπάτιος και ο αδελφός του Πομπήιος. Τα σώματά τους ρίχτηκαν στη θάλασσα και δημεύτηκαν οι περιουσίες τους, μαζί και η περιουσία άλλων δεκαοκτώ πατρικίων και ιλλούστριων και υπατικών που κατηγορήθηκαν ότι ήταν συνένοχοι του Υπατίου. Κυριάρχησε μεγάλος φόβος στην Πόλη και ησύχασε η Πόλη και για αρκετό χρόνο δεν έγιναν ιππικοί αγώνες.»

(Θεοφάνης, *Χρονογραφία*)

Επιλογή και επιμέλεια υλικού:

Μαρία Παπαλεοντίου

Φιλολόγος